

YU ISSN 0582-6926

СКУПШТИНА СР СРБИЈЕ

СТЕНОГРАФСКЕ
БЕЛЕШКЕ

БЕОГРАД

СТАНКО РАДМИЛОВИЋ: Другарице и другови делегати, најпре да приметим да нисте добили предлог, ја бар не видим да сте добили предлог, а требало би да сте добили (сви присутни изјављују да су добили предлог.)

Ја се онда извињавам.

Другарице и другови делегати, пре него што вам у име Комисије за избор и именовање и у своје име предложим да изаберете чланове новог Извршног већа Скупштине СР Србије, сматрам неопходним да у што краћим цртама изнесем виђење проблема и задатака пред којима ћемо се налазити уз напомену да она питања која овом приликом будем заобишао или у мањој мери третирао не сматрам неважним и она у раду Извршног већа неће бити занемарена.

Не бих се дugo задржавао на питањима друштвене реформе, будући да у Србији већ постоје изграђени ставови о њима кроз општеприхваћена документа и опредељења Комисије Председништва Србије за реформу привредног и политичког система, кроз подршку реформским променама које су предлагане и које се предлажу на федералном нивоу. Најкраће речено Србија се залаже за радикалне реформе у свим кључним доменима друштвеног живота, јер се само на тај начин може изградити ефикасно и богато демократско социјалистичко друштво.

Нама је у Србији јасно да се привредна и друштвена реформа не могу остварити ако се оријентишу само на микро-економском нивоу, а блокира реформа у смислу одбацивања предоминантно договорене макроекономија, другачије речено – неизбежне реформе садашњег концепта федерализма, фактички конфедерализма да бисмо створили модерну и ефикасну федералну државну, никако унитаристичку и централистичку, већ онакву каква нужно постоји и у другим федерацијама са државном економијом, а која ни на који начин не би довела у, питање остваривање равноправности свих наших народа и народности.

Наравно, залажемо се и за реформу политичког система у свим његовим аспектима који се једним именом могу означити као остваривање пуне и истинске демократије у друштву.

Само овако широко конципирана друштвена реформа води Србију и Југославију у правцу ефикасног, богатог и демократског социјалистичког друштва у коме ће човек бити политички слободан и економски много боље ситуиран, у коме ће се незаписленост смањити на толерантну меру, у коме ће услови становаша и други елементи животног и друштвеног стандарда бити на знатно вишем нивоу, у коме ћемо у разним облицима бити повезани и интегрисани у Европи и свет, у коме ће реформисање и рационализоване друштвене делатности - образовање, наука, здравство, култура - бити много боље материјално обезбеђене и с пуним правом третиране, не као потрошња, као оптерећење привреде, него као инстинску производни ресурси, односно као незаобилазни чиниоци човекове егзистенције на савременом цивилизацијском нивоу, у коме ће постојати, не само већа брига и веће материјалне могућности за заштиту и унапређење човекове средине, итд.

Дакле, друштвена реформа нема алтернативе, барем не ваљану. Али то никако не би смело да нас наведе на резовање, будући да је неминовност, већ некако бити сама по себи спроведена или, барем, без нас и мимо нас, а не само и једино уз ангажовање и, могли би смо рећи, реформу сваког од нас.

Сада је на реду остваривање пуног замаха у спровођењу реформе и то је наш основни задатак. У ту сврху неопходно је да се превлада апатија и чак дефетизам и да се успостави снажан стваралачки оптимизам, без кога нема успеха реформе у савладавању кризе. Али да то не би био лаконски оптимизам који би спласнуо чим најдемо на озбиљније тешкоће, неопходно је да и на овом месту сагледамо сву тежину ситуације у којој се налазимо и да затим скицирамо концепт спровођења реформе кроз савладавање тих проблема противречности и ограничења који чине нашу опору стварност.

Наравно, на првом месту је проблем хиперинфлације о чијој тежини и разорним последицама и није потребно да се посебно говори. Међутим, мора се рећи да смо, уз хиперинфлацију суочени и са погубном стагнацијом, што заједно чини да се наша криза испољава у најтежем облику, у облику изразите стагфлације.

Када се узму у обзор неки показатељи стагнације, на пример стагнација производње, вишкови запослених, нарочито у администрацији, емпиријски позната чињеница о високим трошковима (на пример: енергије, транспорта, и др.,) као и ниско коришћење капацитета и низак конфицијент обрта, онда је јасно зашто су пословни резултати привреде слаби, зашто постоје велики губици у привреди; за девет месеци ове године они су три пута већи од акумулације.

Често се образложење за овакве резултате своди само на то да је основни узрок, прво, у енормним каматама и друго

- у високим захватањима из привреде за општедруштвену и заједничку потрошњу и материјалне интервенције у привреди. При томе, основни проблем – неефикасност остаје у другом плану, готово да се амнестира.

Недвосмислено је да јавни сектор, заиста, представља изузетно велики терет привредни и друштву. Истовремено, емпириска је чињеница да су неке делатности из овог сектора на граници сиромаштва. Из тога проистиче оно што је, иначе, добро познато – да у јавном сектору има много нерационалности и сувишног.

Узимајући то у обзир, намеће се први закључак, – да су и у овој области нужне значајне реформе у смислу повећања ефикасности њиховог рада и растерећења привреде. Али, једнако је важан и други закључак, да је то могуће остварити само уз развојни тренд привреде, који би омогућавао апсорбовање реформом ослобођених вишкова запослених у јавном сектору и довео до тога да се боља материјална обезбеђеност рационализованих друштвених делатности изражава, да се осећа као релативно мање захтевање и оптерећење привреде.

Проблему камата треба на овом месту посветити нешто више пажње, не да би се елаборарно један стручни проблем, него због тога што је то питање контролерско и због тога што се кроз њега могу сагледати многа друга кључна питања.

Реалне камате, тј. вишак каматних стопа изнад стопа инфлације, крећу се у просеку 20-25%, а често и троструко више. Јасно је да је таква политика каматних стопа апсурдна.

Банке зарачунавају овако високе каматне стопе у првом реду због покрића не само створених дубиоза, него и ради великог дела ризичних пласмана, који представљају потенцијалне дубиозе. Али, постоји, барем, још један разлог, за то. Због инсолвентности, која проистиче из стагнације и декоњуктуре, у знатном делу привреде, банке не могу ефективно да наплате камату од једног дела корисника кредита који се, за нормалне прилике, могу сматрати здравим. Због тога банке наплаћују високу камату од оних који могу да плате. Наравно, све ово је далеко од нормалне, логичне ситуације. Разне дубиозе покривају само корисници кредита, и то не сви, него они који могу да плате.

По свему судећи, проблем превисоких реалних каматних стопа може се решити само ако и на страни понуде и на страни тражње дође до значајних побољшања, банке ће формирати понуду са низним реалним каматним стопама, ако се међу њима створи конкуренција, ако се формира већи укупни потенцијал (што подразумева, поред уласка иностраног капитала, и одсуство сувише оштре монетарне рестрикције), иако у привреди буде постојала боља коњуктура, која би омогућавала ефективну наплату датих кредита и камата од много већег дела корисника

кредита. С друге стране, у привреди ће се формирати мања тражња за кредитима ако се превлада стагнација, ако се повећају реални лични дохоци и куповна моћ и формира боља коњуктура, већи коефицијент обртка, боље могућности извршавања обавеза, а међу њима и отплата кредита и камата.

Другим речима, за решавање проблема апсурдно високих реалних каматних стопа, незаобилазни услов је превладавање привредне стагнације. Али за то је, с обзиром да је реч о повратној спрези, неопходно и иницијално снижавање реалних каматних стопа ради генерисања новог инвестиционог циклуса.

Посебан проблем су каматне стопе до висине инфлације. Сигурно је да је каматна стопа од 8-10 хиљада процената годишње - апсурд. Само, треба да имамо у виду да је примарни апсурд сама инфлација од толико процената, на који се, затим, ревалоризацијом или индексацијом подиже номинална каматна стопа. Такође, не би требало да буде спорно да ова индексација у условима поремећене (дефектне) тржишности и либерализованих цена, не делује интиинфлаторно, већ, на против, олашава успостављање улазне инфлаторне спирале.

Али, поставља се питање, наравно, ако хоћемо реално сагледати нашу ситуацију, шта заправо говоре често истицани примери да су ревалоризационе камате толико и толико пута веће од акумулације, да су веће од личног дохотка, да су чак веће од укупног прихода, све у свему, да су главни узрок недовољне акумулације и губитака.

У оваквим примерима обично се испуштају из вида све оне чињенице које имају примарни значај; какав је однос сопственог и туђег капитала; какав је органски сastав капитала, каква је ефикасност посматрана, на пример, кроз коефицијент обрта, не само у производњи, него у читавом циклусу, дакле, и у продаји, какав је, у хиперинфлаторним условима, раст цена сопствених производа у односу на општи раст цена, итд. Ако се те чињенице објективно узму у обзир, онда се и онај најдрастичнији када је камата већа од укупног прихода - кроз питање за шта је и како коришћен кредит - показује у сасвим друкчијем светлу. Ако је кредит коришћен за финансирање неефикасног процеса производње, у коме није створена довољна вредност или ако је реч о неатрактивном производном програму, кога посебно погађа деконјуктура, па цене производа не могу да прате општи раст цена или је време продаје и финансирања веома дуго - тада, и само тада, камата у нивоу инфлације може да буде енормна у поређењу са укупним приходом и другим величинама.

Наша привреда је, признајемо то, хтели или не хтели то је чињеница, је неефикасна и уз такву неефикасност не може да послује без дотација у виду тако званог инфлаторног

(дужничког) добитка на сваком нивоу инфлације. При садашњој инфлацији од 9 хиљада процената годишње, одговарала бих каматна стопа од око 3 хиљаде процента, или што је приближно исто, каматна стопа од 10% је прихватљива, ако је инфлација 30%!

Али ако чак оставимо по страни крупно питање о томе ко би требало да плаћа ову разлику, чија би средства требало да се обезвређују, неизбежно је питање куда би све то водило. Сигурно је да је антиинфлациони ефекат реално негативних каматних стопа недовољан. А отварају се многа друга крупна питања. Можемо ли просперитет да градимо на субвенционисању неефикасне привреде, кроз реално негативну камату, или на повећању ефикасности тако да привреда може пословати на принципима реалне економије, то јест примене реалних економских категорија? Можемо ли рационалност инвестиција у новом инвестиционом циклусу да обезбедимо без примене адекватних реално позитивних каматних стопа? Наравно, питања камате у пољопривреди је сасвим специфично и оно треба да се решава одговарајућим субвенцијама у оквиру адекватне федералне аграрне политike.

Према томе, као резиме можемо рећи следеће: енормне ревалоризационе каматне стопе су апсурдне, али та апсурност проистиче из енормне хиперинфлације и решење треба тражити у њеном обарању, а не у реално негативно каматним стопама.

Из свега проистиче, а то је доказано многим емпиријским чињеницама, да је фундаментални узрок наше свеколике кризе недопустиво ниска економска ефикасност, првенствено у друштвном сектору привреде.

Због тога, ми се фактички налазимо пред, економски посматрано, најсложенијом могућом операцијом. Морамо спровести реформу у циљу повећања економске ефикасности, а да би смо то могли, морамо, и због немогућности живљења са хиперинфлацијом и због немогућности спровођења реформе уз њу – да-нас је то јасно и онима којима донедавно није било – оборити хиперинфлацију, којој је у основи ниска економска ефикасност, али, која је сада кроз хиперинфлациона очекивања попримала карактер нагло улазне спирале. Данас је, такође, јасно или би требало да је јасно, да се оваква хиперинфлација не може обарати постепено, већ нагло. Само је питање како. Од два позната концепта, прихватљив је онај, који, уз обарање инфлације, пречим путем води ка повећању ефикасности, дакле, отклањају фундаменталног узрока наше кризе.

Конкретније речено, не може бити прихватљив концепт обарања инфлације путем тзв., шок терапије робне тражње. Напомињем, има и других шок терапија без непосредне контроле цене, која се постиже изузетно оштрим монетарним рестрикцијама, рестрикцијама личних доходака, буџетских рестрикцијама и неодмереним либерализовањем увоза – којима се врши

драстично обарање расположиве робне тражње за домаћу производњу с циљем да се онемогући продаја повећаним ценама и тако сасече хиперинфлаторно очекивање. Ово је теоријски могуће, али, наравно, мора при томе производња неминовно озбиљно да страда, стагнација мора да се претвори у деселерацију.

У овом концепту се полази од тога да се до повећања ефикасности и изласка из кризе може доћи кроз масовно пропадање неефикасних. Преживели би само они најефикаснији, који могу да спас потраже у извозу. На том језгру, према овом концепту, требало би да се гради ефикасан привредни систем.

Међутим, овај концепт је сасвим нереалан, јер би, између остalog, значио огромне социјалне и политичке тензије и никакав програм социјалне заштите, који би то компензирао, не може се направити.

Стога је нужно да се прихвати други концепт наглог обарања хиперинфлације, који не би продубљивао депресију, већ би, напротив, отварао могућности да, уз савладавање хиперинфлације, отпочне процес савладавања стагнације и, под притиском реформских промена, постепено повећање ефикасности и отклањање тог примарног узрока инфлације да се не би након извесног времена повампирали. Онима који сумњају да је могуће обуздати хиперинфлацију уз истовремено превладавање стагнације, одговор је да то заиста није могуће уколико се хиперинфлација настоји да обузда путем напред поменутог шока робне тражње, јер неминовно погађа и производњу. Зато и нисмо за такав концепт. А онима који кажу да су алтернативни концепти већ показали инхерентну неефикасност, одговор је да је разлог у томе што никада нису промењени ваљано и комплексно; нису били праћени одговарајућом микроекономском и макроекономском реформом која, уз отклањање инфлационих очекивања, треба да доведе до повећања ефикасности и отклањања примарног узрока поновног инфлационог кретања.

Да би дошло до битног повећања економске ефикасности привреде у целини, првенствени је задатак да се, поред омогућавања и подстицања развоја мешовите, здружене и приватно-својинске привреде, према којима не сме да буде никаквих предрасуда и дискриминација, оствари битно повећање економске ефикасности друштвене привреде.

У том циљу, неопходно је, да се кроз целовиту друштвену реформу створи битно другачији друштвени амбијент, тј., другачије окружење друштвених предузећа, које ће их, истинском равноправношћу са предузећима у другим облицима својине, мотивисати и економски принудити на повећање економске ефикасности.

Економска принуда је, поред мотивације, од одлучујућег значаја за развој предузетности, профитабилности и ефика-

сности. А да би се економска принуда развила, нужан је управо равноправан, а не привилеговани положај друштвених и мешовитих предузећа. Нужно је да се банке - које и саме, у ту сврху, морају, не само да се трансформишу у акционарске, предузећничке организације, него и да остваре другачију структуру управљачких гласова - односно према друштвеним и мешовитим предузећима једнако као и према предузећима у приватној својини, стриктно према начелима банкарског пословања. Нужно је, такође, да се служба друштвеног књиговодства и сви други контролни и ревизијски органи, према друштвеним и мешовитим предузећима односе једнако као и према приватним предузећима.

Равноправност свих својинских облика подразумева и минимизирање разлике у унутрашњим односима у предузећима, заснованим на различитим својинским облицима. Ово се нарочито односи на позицију радника не само у његовим правима, него и обавезама у погледу извршавања радних задатака, такође, и на позицију пословодних структура. Наравно, разлике у управљању, циљевима, развојем и другим кључним питањима су неминовне, будући да те функције у једном случају врше раднички савети, у другом управни одбори и одговарајуће скупштине, а у трећем појединачни власници капитала. Али, целокупном друштвеном реформом мора се постићи да се у сваком случају те функције обављају на истим начелима предузећности, профитабилности и ефикасности.

Тај нови дух мора се афирмисати и деловањем Извршног већа и његових органа. Морају се на сваки начин промовисати људи новога типа, који имају амбиција и способности да развију менаџмент, тржишност и маркетинг, којима ће остваривање успешног, профитабилног пословања постати животна преокупација, наравно у амбијенту, кога морамо створити, у коме ће то бити основна мера вредности, успешности и проходности. Зар не би било нормално и морално да се људи који се налазе на истакнутим пословодним функцијама у друштвеним предузећима, а изражавају неверицу да се друштвена предузећа заснована на боље институционализованој друштвеној својини, могу учинити високо ефикасним, дакле, они који не верују у оно што раде - сами запитају да ли се налазе на правим местима?

Спровођење реформе и повећање ефикасности, и уз све што је напред речено, неће бити могућа ако се не отвори развојна перспектива и ако не отпочне савладавање стагнације. Пред нама је задатак да остваримо неку врсту "њу дила" да покренемо инвестиције и њихово позитивно мултиликационо дејство на оживљавање целокупне производње преко повећања дохотка и куповине моћи за пласман и производњу потрошње робе и добара.

Наравно, намеће се питање како финансирати инвестиције у условима недовољности акумулације. Међутим, не треба губити из вида да акумулације, ипак, има не само оне која је концентрисана и која се додатним напорима још може концентрисати путем зајма за препород Србије – него и у другим облицима. Има је довољно за иницирање инвестиционог циклуса. Морало би, у првом реду, да важи правило да акумулација мора да буде за мање, поготово радно-интензивне програме; наравно, само под условом да је егзактно проверена и доказана њихова рентабилност и брзо давање ефеката. Затим, мора се одлучно ући, на целој територији Србије, у крупне инвестиције, на пример, у путној привреди и енергетици, уз коришћење иностраних улагања, не избегавајући при томе ни давање адекватних концесија, затим, треба што пре спровести реформу у стамбеној области чија је суштина у томе да корисници, или откупљују друштвене станове, или да плаћају реалну станарину, што ће, уз средства учешћа и од отплата кредита оних који ће станове куповати на кредит и средства од продаје за готово довести до формирања значајних потенцијала за много већу грађевинску активност, која ће, уз брже решавање стамбених проблема, такође допринети својим познатим мултипликативним дејством, бољем коришћењу капацитета у многим другим делатностима. Процес ће се, преко повећања дохотка и повећања куповине мочи, ширити и на бржи раст производње потрошних роба и добара. А, научно је доказано и нема никакве сумње да ће боље коришћење капацитета и повећање производње и дохотка, остварено и значајним повећањем извоза, најдиректније утицати на повећање акумулације, неопходно за даље инвестирање са новим мултипликативним ефектима.

За остваривање овог концепта неопходна су много интензивнија, економски оправдана интеграциона повезивања у оквиру земље.

Сасвим је јасно да се тек у условима певазиђене стагнације, у динамизираној привредној активности, може очекивати жељени размак акционарства и финансијског тржишта, бржи развој мешовито својинских предузећа, интензивнији прлив иностраног капитала и даљи свестрани просперитет.

Извршно веће Скупштине СР Србије ће се залагати за адекватно конципирање монетарне, девизне и, нарочито, фискалне политike, које морају бити јединствене, односно највећим делом јединствене. Такође, морамо се одлучно залагати за адекватну аграрну политику каква се спроводи у свим земљама које су успеле да агроиндустријску производњу подигну на висок ниво. Треба имати на уму да ваљана аграрна политика у којој елементи субвенционисања, заштите, резерви итд., не могу бити маргинализовани – представља незаменљиву и вероватно најзначајнију компоненту социјалне политике. Морамо

одлучно рећи да не долази у обзир конфедерализација аграрне политike, а таквих залагања има, њено исхитрено елиминисање из селективног програма Народне банке Југославије и друге мере које би још више погоршале и онако несносан положај аграра.

Такође, морамо се одлучно супротставити спровођењу такве економске политike у којој се енергетски и други ресурси не могу адекватно вредновати; заувек је прошло време када се на штету адекватног валоризовања ресурса у Србији могла спроводити политика куповања социјалног мира у Југославији.

Другарице и другови делегати, из свега што сам рекао проистиче да Извршно веће Скупштине СР Србије мора да има адекватну улогу, не толико у решавању разних текућих проблема који значе голо преживљавање, колико у конципирању, предлагању, подстицању и промовисању свега онога што има много већи значај, што има развојни карактер, што ће да води Србију на пут просперитета.

На тој линији мора бити и активност на учврђивању недавно успостављеног јединства и заједништва у СР Србији и на његовом јачању кроз успостављање складних и у основним питањима координираних односа Извршног већа Србије и извршних већа аутономних покрајина - примерених и аутономији покрајина и јединствености СР Србије.

Криза на Косову је и даје најтежи политички, привредни и морални проблем наше Републике и целог југословенског друштва. Као што znate, последњих годину дана учињено је више него годинама уназад да се сузбије до опасних размера нарастао албански сепаратистички национализам и да се створе основни услови за целовито решавање многобројних, изузетно компликованих проблема на Косову.

Позитивне промене политичке ситуације на Косову, усвајање уставних промена и успешно супротстављање тероризму у овом делу Републике само су први корак на том тешком путу са много препрека, које, на жалост, пред нас стављају они који не желе добро Југославији.

Наше деловање на Косову засноваће се, не само на специфичним мерама које се морају предузимати, него и на свим мерама у склопу друштвене и привредне реформе од чијег успеха спровођења директно зависи и побољшање ситуације у овој атуномној покрајини. Разбијање привредне, културне и образовне затворености Косова и укључивање људи и привреде са овог подручја у све позитивне токове у Републици и земљи, биће наш велики и изузетно тежак задатак. Сматрам да је дошло време када се може и мора деловати на суштинске узроке косовске кризе у чemu је неопходно ангажовање напредних

људи свих националности на Косову, у СР Србији и целој Југославији. Само јединство у СР Србији, али исто тако и јединство у Југославији, уз потпуну равноправност свих грађана Косова и афирмацију албанске народности, која једину праву перспективу има у оквиру Србије и Југославије, омогућиће јачање позитивних промена на Косову, масовнији повратак под притиском исељених Срба и Црногорца и бржи развој овог најзаосталијег дела земље.

Другарице и другови делегати, нисам говорио о остваривању улоге и задатака Извршног већа и његових органа у домуену класичних функција - у извршавању послова управе. Мислим да за то нема ни потребе. Не због тога што их сматрам неважним, него због тога што се подразумева да их Извршно веће и његови органи морају да извршавају на коректан, ефикасан и строго професионалан начин. Желим да кажем само то да и у тој области - будужни да има много нерационалности и неефикасности и то не само на нивоу Републике - мора да дође до реформе, до радне диференцијације и до смањења администрације. Поготову, оног дела који аљкаво, неажурно и неквалитетно година-ма отаљава своје послове, често и некорисне и полукорисне, сматрајући да има чврсте позиције и да може да каже: "и ова гарнитура, која долази, ће да прође, а ми смо ти који остајемо". Међутим, требало би сви да знамо да нико, почев од председника Извршног већа, нема право да рачуна да ће да остаје и опстаје уколико свесрдно и ефикасно не обавља своје послове и не извршава своје обавезе.

У том смислу, верујем да компетентност и спремност за одговорно и квалитетно обављање послова и извршавање обавеза постоји код људи, које, заједно са Комисијом за избор и именовања, предлажем да изаберете за чланове Извршног већа, односно именујете за републичке секретаре и чланове Извршног већа, о чему сте предлоге добили у писменом облику.

Истовремено, верујем да делим и мишљење свих вас, изражавајући захвалност досадашњим члановима Извршног већа на њиховом раду и залагању и жењу за успех у обављању нових послова. Хвала.